

ЁШЛАРНИНГ ДЕСТРУКТИВ ҒОЯЛАР ТАЪСИРИГА ТУШИШНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10057838>

Юлдашев Олим Шералиевич

Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари

Академияси ўқитувчиси

E-mail:yuldashev@inbox.ru

Аннотация

Ушбу мақола, ёшларнинг деструктив ғоялар таъсирига тушишининг олдини олишнинг педагогик-психологик имкониятлари ва таълим беришда учраётган камчиликлар ва уларнинг бартараф этиш чоралари бўйича тавсиялар келтирилган.

Калит сўзлар

ғоя, психология, касбий, эксперт, фаолият, муассаса, соҳа, интеграция, маърифат, конституция.

ПЕДАГОГИЧЕСКИ-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ МОЛОДЕЖИ ОТ ВЛИЯНИЯ ДЕСТРУКТИВНЫХ ИДЕЙ

Аннотация

В данной статье представлены педагогические и психологические возможности предотвращения воздействия на молодежь деструктивных идей и рекомендации по недостаткам в воспитании и меры по их устранению.

Ключевые слова

идея, психология, профессионал, эксперт, деятельность, учреждение, поле, интеграция, просвещение, конституция.

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL OPPORTUNITIES FOR PREVENTING YOUTH FROM THE INFLUENCE OF DESTRUCTIVE IDEAS

Abstract

This article presents pedagogical and psychological opportunities to prevent the impact of destructive ideas on young people and recommendations for shortcomings in education and measures to eliminate them.

Keywords

idea, psychology, professional, expert, activity, institution, field, integration, enlightenment, constitution.

Инсоннинг шахс бўлиб шаклланиши, унинг дунёқарашининг таркиб топишининг асосий қисми таълим олиш даврига тўғри келишини ҳисобга олган ҳолда айтиш мумкинки, мазкур жараёнда педагог-ўқитувчиларнинг аҳамияти катта. Шунини ҳисобга олган ҳолда айтиш мумкинки, болага таълим билан биргаликда тарбия бериш жараёни ўқитувчидан алоҳида малака, кўникма ва тажрибани талаб этади. Мутахассислар фикрича, педагогика касб-ҳунар коллежларини тамомлаётган мутахассислар умумий ўрта таълим ёшидаги ўқувчиларга зарурий билим, кўникмаларни бериш имкониятига эга эмас.

Экспертлар баҳосига кўра, таълим тизимида ишлаётган педагогларнинг ойлик иш ҳақининг камлиги, ўқитувчиларнинг ижтимоий мавқеининг пасайиб кетаётгани сабабли соҳадаги аксарият олий ўқув юртларини тугатаётган ёш кадрларда ҳам ўқитувчилик касбига нисбатан қизиқишнинг камайишига сабаб бўлмоқда.

1997 йилда қабул қилинган Кадрлар тайёрлаш миллий дастурида таълим тизимида бартараф этилиши зарур бўлган камчиликлардан бири сифатида ўқитувчи ижтимоий мавқеининг пастлиги кўрсатиб ўтилган. Бугунги кунда келиб мазкур дастурда тилга олинган камчиликларнинг деярли барчаси бартараф этилган бўлишига қарамасдан, айнан ўқитувчи шахси ижтимоий мақомининг пастлигича қолаётгани, уларнинг педагогик касбига қизиқишининг пасайиб борётгани кузатилмоқда.

Бунга асосий сабаб сифатида, жойларда маҳаллий ҳокимликлар томонидан ўқитувчи ва мураббийларни ўз профессионал вазифаларига мансуб бўлмаган ишларга жалб этилаётганини келтириш мумкин. Хусусан, қишлоқ хўжалик, тозалаш ишлари, металллом, макулатура йиғиш ва шу кабилар. Шунини таъкидлаш керакки, асосий вазифаси болаларга таълим-тарбия бериш бўлган ўқитувчиларнинг бундай ишларга жалб этилиши уларни таълим жараёнидан чалғитмоқда ва бу ўз навбатида, таълим сифатига ҳам ўз таъсирини ўтказмоқда.

Маълумки, ўқувчи ва талабаларнинг сифатли билим олиши нафақат унинг жисмоний, интеллектуал, балки психологик ҳолати билан ҳам боғлиқдир. Таъкидлаш жоизки, бу жараёнда энг катта масъулият психолог

ходимлар зиммаси тўғри келади. Таълим даргоҳидаги руҳий вазиятни назорат қилиб бориш, ҳар бир ўқувчи ва талаба билан унда юз бераётган руҳий ўзгаришлар юзасидан индивидуал ишлаш, шунингдек, болани янги муваффақиятлар сари рағбатлантириш, ўқувчиларда муайян касбга бўлган кизиқишини аниқлаш ва йўналтириш, уларни деструктив ғоялар таъсиридан асраш психологларнинг асосий вазифаси ҳисобланади.

Шундай бўлишига қарамай, бугунги кунда мамлакатдаги ўқув муассасаларида психолог мутахассислари билан боғлиқ муаммолар кўзга ташланмоқда. Аксарият таълим муассасаларида психолог штатига совуққонлик билан қараш ҳолатлари сақланиб қолмоқда. Хусусан,

2016-2017 ўқув йили ҳолатига умумтаълим мактабларининг 9664 тасида

1 ва 0,5 ставкада амалиётчи-психолог штат бирлиги ажратилган. Таъкидлаш керакки, мамлакатдаги 93 та умумтаълим мактабларида бундай лавозим умуман ташкил этилмаган бўлиб, 112 та мактабда бу лавозим вакант сифатида қолмоқда. Умумтаълим мактабларида ишлаётган жами 9552 нафар амалиётчи психологларнинг 382 нафари ўрта махсус маълумотли кадрлар ташкил этади. Таъкидлаш ўринлики, мамлакатдаги аксарият умумтаълим мактабларида психолог лавозимини номутахассис фан ўқитувчилари параллел равишда олиб бормоқдалар ёки бу вазифани касб-ҳунар коллежи битирувчилари бажармоқда. Ваҳоланки, мактаб психологларининг иш ҳажми катта ва ўзига хос касбий тайёргарликни талаб этгани ҳолда, номутахассис фан ўқитувчиси ёки ўрта махсус маълумотли кадрлар бу вазифани етарли даражада бажаришининг имкони мавжуд эмас.

Бундан ташқари, умумтаълим мактаблари, академик лицей ва коллежларда таҳсил олувчи ёшларда диний билимлар етарли даражада шакллантирилмай қолмоқда. Хусусан таълим даргоҳларида диний билимларга эга бўлган кадрларнинг етишмаслиги сабабли ушбу фанлардан дарс ўтиш номутахассис бўлган педагогларга юклатилмоқда. Бунинг натижасида ёшлар орасида диний саводсизлик, динни нотўғри талқин қилиш ва турли деструктив ғоялар таъсирига тушиш ҳолатлари учраб турмоқда. Шу билан бирга ёшларнинг ҳаётда ўз ўринларини топишларида ҳамда комил инсон бўлиб тарбияланишларида асосий фанлардан бири бўлган ва “миллий ғоя” фани ўтилишида ҳам ушбу камчиликлар учраб турмоқда. Бунинг натижасида номутахассис бўлган педагоглар ўқувчиларнинг ёш хусусиятларини инбатга олмай, ҳамда ғоявий бўшлиқларини тўлдиролмай қолмоқдалар. Бу эса ёшларнинг деструктив ғоялар таъсирига тушиб қолишида асосий омиллардан бири бўлиб қолмоқда.

Соҳа вакиллари таъкидлашчи, миллий ғоя туркумига кирувчи дарсликлар яратилишида ўқувчининг ёш хусусияти эътиборга олинмаган. Ўқувчилар дарсликларни ўқиш давомида ўтилган мавзуларнинг моҳиятини тушуниб етмасликлари оқибатида кейинги муаммолар келиб чиқади. Бу эса ёшларимиз орасида деструктив ғояларга нисбатан иммунитетни шаклландирмаганига ва турли ёт ғояларга берилиб кетишларида асосий омиллардан бири бўлмоқда.

Ёшларни ҳуқуқбузарликлар, зарарли иллатлар, экстремистик ғоялар ва “оммавий маданият” таъсиридан ҳимоя қилиш бугунги глобализация шароитида янада муҳим аҳамият касб этади. Бугунги кунда Республикада Маънавият ва маърифат маркази фаолият олиб бораётган бўлиб, ёшларга оид давлат сиёсатини амалга оширишда унинг вазифаси сифатида дунёда юз бераётган мураккаб геосиёсий ва ғоявий-мафкуравий жараёнларнинг мазмун-моҳиятини ҳар томонлама чуқур тушунтириш, терроризм, диний экстремизм, ақидапарастлик, сепаратизм, одам савдоси, “оммавий маданият”, нарқобизнес ва бошқа таҳдидларга қарши самарали ғоявий кураш олиб бориш белгиланган.

Марказнинг асосий вазифаларидан бири бўлган ёшлар онгига деструктив ғоялар таъсирини минималлаштириш йўналишида олиб борилаётган ишларни етарли даражада деб бўлмайди. Хусусан, Вояга етмаганлар ишлари бўйича Республика идоралараро комиссиясининг 2017 йил 25 июлдаги

2-сонли баённомасига асосан Марказнинг чора-тадбирлар режаси ишлаб чиқилган. Мазкур режа асосида Марказ ва “Маърифат” тарғиботчилар жамияти аъзолари томонидан турли ташкилотлар, таълим муассасалари ва маҳаллаларда ўтказилган тарғибот тадбирларида “Ёшларни ёт ғоялар таъсирига тушиб қолмаслигини олдини олиш омиллари”, “Жаҳолат ва зўравонликка қарши-маърифат билан курашамиз”, “Ёшларнинг диний экстремизм ва “оммавий маданият” таъсиридан асрашнинг педогогик асослари”, “Конституция – инсон ва фуқароларнинг асосий ҳуқуқлари, эркинликлари ва бурчларининг кафолатидир”, “Вояга етмаганлар, ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарлик ва жинойатчиликни олдини олиш масалалари”, “ёшлар ўртасидаги диний экстремизм ва СУИЦИД ҳолатларининг олдини олиш” каби мавзуларда 150 дан зиёд маърузалар қилиниши белгиланган бўлиб ушбу тарғибот тадбирларида бор йўғи 12 мингга яқин ёшлар камраб олинган (умумий ёшлар сонига таққослаганда ёшларнинг 0,07 фоизини камраб олган).

Айнан ғояга қарши ғоя билан курашиш ишлари самарали ташкил этилган деб бўлмаиди. Социологик сўров ва экспертларнинг фикрига кўра бугунги кунда деструктив ғояларнинг таъсири асосан Интернет орқали бўлмоқда. Бирок марказ томонидан 2017 йил давомида айнан ушбу соҳадаги ишлар етарли даражада йўлга қўйилмаган. Марказнинг Интернет орқали ёшлар тарбияси, уларнинг хулқ-атворидаги ўзгаришлар, жиноятчилик ва ҳуқуқбузарлик ҳолатлари ва уларни олдини олиш бўйича жамоатчилик муҳокамасини шакллантириш мақсадида Facebook ижтимоий тармоғида марказнинг “Ўз болангни ўзинг асра”, “Юксак маънавият”, Телеграм мобил мессенжериде эса “Болам бахтли бўлсин десангиз” номли гуруҳлар ташкил этилди.

Ўтган давр мобайнида “Конституция – мамлакатимиз тараққиётининг пойдеворидир”, “Диний экстремизм ва терроризм инсоният душмани”, “Ноконуний миграциянинг салбий оқибатлари” 10 дан зиёд буклет намуналари, ёшларни диний экстремизм, терроризм, Оммавий маданият сингари бузғунчи ва ёт ғоялар таъсиридан сақлаш мақсадини акс эттирган

1 гб (солиштирсак 1 дона хориж филми 1,5 гбдан кўп ҳажми эгаллайди) ҳажмда слайд-тарғибот материаллари тайёрланди ва Марказнинг расмий manaviyat.uz веб-саҳифасига жойлаштирилди. Лекин, ушбу тарғибот ишлари олиб борилаётганидан кўпчилик ёшларнинг хабари йўқ бўлиб, бу ишлар фақат статистика учун олиб борилмоқда. Хусусан, ўтказилган социологик сўров натижаларига кўра бирорта ёшлар, марказни ёшлар билан ишловчи ташкилот сифатида қайд этмаган. Республика Маънавият ва маърифат маркази томонидан ўтказилган тадбирларни таҳлил қилиш натижасида улар ёшларнинг асосан фаол қисмини ўз тадбирларига қамраб олиш ҳолатлари кўзга ташланди. Хусусан, ўтказилаётган тадбирлар асосан байрамлар арафасида ҳамда ёшлар оромгоҳлари, халқ гузарларида ташкил этилмоқда лекин чекка ҳудудлардаги эътибордан четда бўлган ёшлар ушбу тадбирларга жалб қилинмай қолмоқда. Тадбирлар ташкил этишда камчиликларнинг асосий сабаблари ўрганилганда, молиявий жиҳатдан юзага келаётган қийинчиликлар сабаб бўлаётганлиги аниқланган.

Республика Маънавият ва маърифат маркази маълумотларига кўра, ҳудудий ОАВларида имло хатолари кўшлаб учраётганлиги, сурат танлаш билан боғлиқ муаммолар мавжудлиги, айрим газеталарда замон билан ҳамнафаслик етишмаслиги бузғунчи ғояларга қарши маънавий-маърифий соҳага оид рукнлар камлиги, газеталарда маънавиятга зид сериаллар тарғибот қилиниши билан боғлиқ камчиликлар мавжудлиги кўрсатилади.

Шунингдек, Тошкент шаҳри Олмазор тумани Талабалар шаҳарчасидаги Интернет клублари ўрганилганда фойдаланувчиларнинг 70 фоизи жанговор руҳдаги Интернет ўйини билан машғуллиги, 20 фоизи хориж жангари фильмлари ва клипларини томоша қилаётганлиги, фақат 10 фоиз фойдаланувчи таълимга оид вазифаларни бажараётганлиги аниқланган.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Б.Абдуллаева Низомий номидаги ТДПУ. Амалий психологиянинг асосий йўналишлари модули. Т.: 2018-247с.
2. Ю. Асадов., Р. Мусурманов. Ўсмирлар девиант хатти-ҳаракатининг ижтимоий-психологик хусусиятлари (диагностика, профилактика, коррекция). Т.: 2011-200с.
3. Н. Толибов. Совершенствование методики развития профессиональной компетентности будущих летчиков-инженеров автореф. дис....доктора философии (PhD) по пед. наук: 13.00.05 – Теория и методика профессионального образования. Ташкент - 2021.
4. Б. Содиков., Девиант ҳулқ болалар психологияси. Термиз 2010 йил Т.: 2008 йил